

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 24ης Οκτωβρίου 2018 (*)

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2014/24/ΕΕ – Άρθρο 57 – Οδηγία 2014/25/ΕΕ – Άρθρο 80 – Σύναψη δημοσίων συμβάσεων – Διαδικασία – Λόγοι αποκλεισμού – Μέγιστη διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού – Υποχρέωση του οικονομικού φορέα να συνεργάζεται με την αναθέτουσα αρχή για την απόδειξη της αξιοπιστίας του»

Στην υπόθεση C-124/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Vergabekammer Südbayern (πρωτοβάθμιο όργανο επιλύσεως διαφορών από διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων της Νότιας Βαυαρίας, Γερμανία) με απόφαση της 7ης Μαρτίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 10 Μαρτίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Vossloh Laeis GmbH

κατά

Stadtwerke München GmbH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους T. von Danwitz, πρόεδρο του εβδόμου τμήματος, προεδρεύοντα του τετάρτου τμήματος K. Jürimäe, K. Λυκούργο, E. Juhász (εισηγητή) και C. Vajda, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: K. Malacek, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 21ης Φεβρουαρίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Vossloh Laeis GmbH, εκπροσωπούμενη από τους K. Fischer και H.-J. Hellmann, Rechtsanwälte,
- η Stadtwerke München GmbH, εκπροσωπούμενη από τους H. Kern και M. Winstel, Rechtsanwälte,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και D. Klebs,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Τασσοπούλου, Α. Μαγριππή και Δ. Τσαγκαράκη, καθώς και από τον Κ. Γεωργιάδη,

- η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Z. Fehér και G. Koós καθώς και από την E. Sebestyén,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την A. C. Becker και τον P. Ondrůšek,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Μαΐου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 80 της οδηγίας 2014/25/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων φορέων που δραστηριοποιούνται στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών και την κατάργηση της οδηγίας 2004/17/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 243, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 311, σ. 26), σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφοι 4, 6 και 7, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 135, σ. 120).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Vossloh Laeis GmbH και της Stadtwerke München GmbH, με αντικείμενο τον αποκλεισμό της πρώτης εταιρίας από το σύστημα προεπιλογής της δεύτερης, στο πλαίσιο της αναθέσεως δημοσίων συμβάσεων που αφορούν την προμήθεια στοιχείων για σιδηροδρομικές γραμμές.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2014/24

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 102 της οδηγίας 2014/24 έχει ως εξής:

«(102) Θα πρέπει, ωστόσο, να επιτρέπεται στους οικονομικούς φορείς να υιοθετούν μέτρα συμμόρφωσης με στόχο την άρση των συνεπειών τυχόν ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων και την αποτελεσματική πρόληψη των παρανομιών. Τα εν λόγω μέτρα μπορεί να συνίστανται ιδίως σε μέτρα που αφορούν το προσωπικό και την οργάνωση, όπως είναι η διακοπή όλων των δεσμών με πρόσωπα ή οργανισμούς που εμπλέκονται στην παράνομη συμπεριφορά, κατάλληλα μέτρα αναδιοργάνωσης προσωπικού, η εφαρμογή συστημάτων υποβολής εκθέσεων και ελέγχου, η δημιουργία δομής εσωτερικού ελέγχου για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης και η έγκριση εσωτερικών

κανόνων ευθύνης και αποζημίωσης. Όταν τα εν λόγω μέτρα προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις, ο εν λόγω οικονομικός φορέας δεν θα πρέπει πλέον να αποκλείεται για αυτούς τους λόγους και μόνον. Οι οικονομικοί φορείς θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν να εξετάζονται τα μέτρα συμμόρφωσης που λαμβάνονται με σκοπό την πιθανή συμμετοχή τους στη διαδικασία προμήθειας. Θα πρέπει, εντούτοις, να εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τους ακριβείς διαδικαστικούς και ουσιαστικούς όρους που θα ισχύσουν σε τέτοιες περιπτώσεις. Θα πρέπει ειδικότερα να έχουν την ελευθερία να αποφασίζουν αν επιθυμούν να επιτρέπουν στις επιμέρους αναθέτουσες αρχές να προβαίνουν οι ίδιες στις σχετικές αξιολογήσεις ή να αναθέτουν το καθήκον αυτό σε άλλες αρχές, σε κεντρικό ή μη επίπεδο.»

4 Το άρθρο 57 της οδηγίας 2014/24, με τίτλο «Λόγοι αποκλεισμού», ορίζει τα εξής:

«1. Οι αναθέτουσες αρχές αποκλείουν από τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης σύμβασης έναν οικονομικό φορέα όταν αποδεικνύουν, με την επαλήθευση που προβλέπεται στα άρθρα 59, 60 και 61, ή εάν είναι γνωστό σε αυτές με άλλον τρόπο ότι υπάρχει τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση εις βάρος του για έναν από τους ακόλουθους λόγους:

[...]

2. Αποκλείεται από τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης σύμβασης οποιοσδήποτε οικονομικός φορέας, εάν η αναθέτουσα αρχή γνωρίζει ότι ο εν λόγω οικονομικός φορέας έχει αθετήσει τις υποχρεώσεις του όσον αφορά την καταβολή φόρων ή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και αυτό έχει διαπιστωθεί από δικαστική ή διοικητική απόφαση με τελεσίδικη και δεσμευτική ισχύ, σύμφωνα με τις νομικές διατάξεις της χώρας όπου είναι εγκατεστημένος ή με τις νομικές διατάξεις του κράτους μέλους της αναθέτουσας αρχής.

Επιπλέον, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να αποκλείει ή να υποχρεώνεται από τα κράτη μέλη να αποκλείει οποιονδήποτε οικονομικό φορέα από τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης σύμβασης, εάν μπορεί να αποδείξει με τα κατάλληλα μέσα ότι ο οικονομικός φορέας έχει αθετήσει τις υποχρεώσεις του όσον αφορά την καταβολή φόρων ή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.

Η παρούσα παράγραφος παύει να εφαρμόζεται όταν ο οικονομικός φορέας εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, είτε καταβάλλοντας τους φόρους ή τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που οφείλει, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, των δεδουλευμένων τόκων ή των προστίμων, είτε υπαγόμενος σε δεσμευτικό διακανονισμό για την καταβολή τους.

[...]

4. Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να αποκλείουν ή μπορούν να υποχρεώνονται από τα κράτη μέλη να αποκλείουν από τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης σύμβασης οποιοδήποτε οικονομικό φορέα σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες καταστάσεις:

α) εάν η αναθέτουσα αρχή μπορεί να αποδείξει με κατάλληλα μέσα αθέτηση των ισχυουσών υποχρεώσεων που προβλέπονται στο άρθρο 18, παράγραφος 2·

- β) εάν ο οικονομικός φορέας τελεί υπό πτώχευση ή έχει υπαχθεί σε διαδικασία εξυγίανσης ή ειδικής εκκαθάρισης ή τελεί υπό αναγκαστική διαχείριση από εκκαθαριστή ή από το δικαστήριο ή έχει υπαχθεί σε διαδικασία πτωχευτικού συμβιβασμού ή έχει αναστείλει τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες ή εάν βρίσκεται σε οποιαδήποτε ανάλογη κατάσταση προκύπτουσα από παρόμοια διαδικασία προβλεπόμενη σε εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις·
- γ) εάν η αναθέτουσα αρχή μπορεί να αποδείξει, με κατάλληλα μέσα, ότι ο οικονομικός φορέας έχει διαπράξει σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα, το οποίο θέτει εν αμφιβόλω την ακεραιότητά του·
- δ) εάν η αναθέτουσα αρχή διαθέτει επαρκώς εύλογες ενδείξεις που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο οικονομικός φορέας συνήψε συμφωνίες με άλλους οικονομικούς φορείς με στόχο τη στρέβλωση του ανταγωνισμού·
- ε) εάν μια κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων, κατά την έννοια του άρθρου 24, δεν μπορεί να θεραπευθεί με άλλα, λιγότερο παρεμβατικά, μέσα·
- στ) εάν μια κατάσταση στρέβλωσης του ανταγωνισμού από την πρότερη συμμετοχή των οικονομικών φορέων κατά την προετοιμασία της διαδικασίας σύναψης σύμβασης, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 41, δεν μπορεί να θεραπευθεί με άλλα, λιγότερο παρεμβατικά, μέσα·
- ζ) εάν ο οικονομικός φορέας έχει επιδείξει σοβαρή ή επαναλαμβανόμενη πλημμέλεια κατά την εκτέλεση ουσιώδους απαίτησης στο πλαίσιο προηγούμενης δημόσιας σύμβασης, προηγούμενης σύμβασης με αναθέτοντα φορέα ή προηγούμενης σύμβασης παραχώρησης που είχε ως αποτέλεσμα την πρόωρη καταγγελία της προηγούμενης σύμβασης, αποζημιώσεις ή άλλες παρόμοιες κυρώσεις·
- η) εάν ο οικονομικός φορέας έχει κριθεί ένοχος σοβαρών ψευδών δηλώσεων κατά την παροχή των πληροφοριών που απαιτούνται για την εξακρίβωση της απουσίας των λόγων αποκλεισμού ή την πλήρωση των κριτηρίων επιλογής, έχει αποκρύψει τις πληροφορίες αυτές ή δεν είναι σε θέση να προσκομίσει τα δικαιολογητικά που απαιτούνται κατ' εφαρμογή του άρθρου 59· ή
- θ) εάν ο οικονομικός φορέας επιχειρεί να επηρεάσει με αθέμιτο τρόπο τη διαδικασία λήψης αποφάσεων της αναθέτουσας αρχής, να αποκτήσει εμπιστευτικές πληροφορίες που ενδέχεται να του αποφέρουν αθέμιτο πλεονέκτημα στη διαδικασία σύναψης σύμβασης ή να παράσχει εξ αμελείας παραπλανητικές πληροφορίες που ενδέχεται να επηρεάσουν ουσιωδώς τις αποφάσεις που αφορούν τον αποκλεισμό, την επιλογή ή την ανάθεση.

Παρά το στοιχείο β' του πρώτου εδαφίου, τα κράτη μέλη δύνανται να απαιτήσουν, ή να προβλέψουν τη δυνατότητα να μην αποκλείεται από την αναθέτουσα αρχή ένας οικονομικός φορέας ευρισκόμενος σε μια των καταστάσεων του προαναφερθέντος [στοιχείου], όταν η αναθέτουσα αρχή έχει αποδείξει ότι ο εν λόγω φορέας δύναται να εκτελέσει τη σύμβαση, λαμβάνοντας υπόψιν την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία και μέτρα σχετικά με τη συνέχιση της επιχειρηματικής του λειτουργίας στις καταστάσεις του στοιχείου β'.

[...]

6. Οποιοσδήποτε οικονομικός φορέας εμπίπτει σε μια από τις καταστάσεις που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 4 μπορεί να προσκομίζει στοιχεία προκειμένου να αποδείξει ότι τα μέτρα που έλαβε επαρκούν για να αποδείξουν την αξιοπιστία του, παρότι συντρέχει ο σχετικός λόγος αποκλεισμού. Εάν τα στοιχεία κριθούν επαρκή, ο εν λόγω οικονομικός φορέας δεν αποκλείεται από τη διαδικασία σύναψης σύμβασης.

Για τον σκοπό αυτόν, ο οικονομικός φορέας αποδεικνύει ότι έχει καταβάλει ή δεσμευθεί να καταβάλει αποζημίωση για τυχόν ζημίες που προκλήθηκαν από το ποινικό αδίκημα ή το παράπτωμα, ότι έχει διευκρινίσει τα γεγονότα και τις περιστάσεις με ολοκληρωμένο τρόπο, μέσω ενεργού συνεργασίας με τις ερευνητικές αρχές, και έχει λάβει συγκεκριμένα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα καθώς και μέτρα σε επίπεδο προσωπικού κατάλληλα για την αποφυγή περαιτέρω ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων.

Τα μέτρα που λαμβάνονται από τους οικονομικούς φορείς αξιολογούνται σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα και τις ιδιαίτερες περιστάσεις του ποινικού αδικήματος ή του παραπτώματος. Σε περίπτωση που τα μέτρα κριθούν ανεπαρκή, γνωστοποιείται στον οικονομικό φορέα το σκεπτικό της απόφασης αυτής.

Οικονομικός φορέας που έχει αποκλειστεί, με τελεσίδικη απόφαση, από τη συμμετοχή σε διαδικασίες σύναψης σύμβασης ή ανάθεσης παραχώρησης δεν μπορεί να κάνει χρήση της δυνατότητας που παρέχεται βάσει της παρούσας παραγράφου κατά την περίοδο του αποκλεισμού που ορίζεται στην εν λόγω απόφαση στο κράτος μέλος στο οποίο ισχύει η απόφαση.

7. Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους όρους εφαρμογής του παρόντος άρθρου, βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων και τηρουμένου του ενωσιακού δικαίου. Καθορίζουν, ιδίως, τη μέγιστη περίοδο αποκλεισμού σε περίπτωση που ο οικονομικός φορέας δεν λάβει μέτρα για να αποδείξει την αξιοπιστία του, όπως αυτά ορίζονται στην παράγραφο 6. Εάν η περίοδος αποκλεισμού δεν έχει καθοριστεί από τελεσίδικη απόφαση, η περίοδος αυτή δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη από την ημερομηνία της καταδίκης με τελεσίδικη απόφαση στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο και τρία έτη από την ημερομηνία του σχετικού γεγονότος στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 4.»

Η οδηγία 2014/25

5 Το άρθρο 77 της οδηγίας 2014/25, επιγραφόμενο «Συστήματα προεπιλογής», ορίζει τα εξής:

«1. Οι αναθέτοντες φορείς μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να θεσπίζουν και να διαχειρίζονται σύστημα προεπιλογής των οικονομικών φορέων.

Οι αναθέτοντες φορείς, οι οποίοι θεσπίζουν ή διαχειρίζονται ένα σύστημα προεπιλογής εξασφαλίζουν τη δυνατότητα των οικονομικών φορέων να υποβάλλουν, ανά πάσα στιγμή, αίτηση για προεπιλογή.

2. Το σύστημα που προβλέπεται στην παράγραφο 1 είναι δυνατόν να περιλαμβάνει διάφορα στάδια προεπιλογής.

Οι αναθέτοντες φορείς θεσπίζουν αντικειμενικούς κανόνες και κριτήρια για τον αποκλεισμό και την επιλογή οικονομικών φορέων που υποβάλουν αίτηση για

προεπιλογή, καθώς και αντικειμενικούς κανόνες και κριτήρια για τη λειτουργία του συστήματος προεπιλογής, που καλύπτουν θέματα όπως η εγγραφή στο σύστημα, η περιοδική επικαιροποίηση των προεπιλογών, αν υπάρχουν, και η διάρκεια του συστήματος.

Όταν τα εν λόγω κριτήρια και κανόνες περιέχουν τεχνικές προδιαγραφές, εφαρμόζονται τα άρθρα 60 έως 62. Τα κριτήρια και κανόνες είναι δυνατόν να αναπροσαρμόζονται, εάν παρίσταται ανάγκη.

[...]

- 6 Το άρθρο 80 της οδηγίας 2014/25, το οποίο φέρει τον τίτλο «Χρήση των λόγων αποκλεισμού και των κριτηρίων επιλογής που προβλέπονται στην οδηγία 2014/24/ΕΕ», ορίζει τα εξής:

«1. Οι αντικειμενικοί κανόνες και τα κριτήρια για τον αποκλεισμό και την επιλογή των οικονομικών φορέων που υποβάλλουν αίτηση προεπιλογής σε ένα σύστημα προεπιλογής, καθώς και οι αντικειμενικοί κανόνες και τα κριτήρια για τον αποκλεισμό και την επιλογή των υποψηφίων και των προσφερόντων σε ανοικτές διαδικασίες, σε κλειστές διαδικασίες, σε διαδικασίες με διαπραγμάτευση, σε ανταγωνιστικούς διαλόγους ή σε συμπράξεις καινοτομίας, μπορούν να περιλαμβάνουν τους λόγους αποκλεισμού που παρατίθενται στο άρθρο 57 της οδηγίας 2014/24/ΕΕ με τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται σε αυτήν.

Όταν ένας αναθέτων φορέας είναι αναθέτουσα αρχή, τα εν λόγω κριτήρια και κανόνες περιλαμβάνουν τους λόγους αποκλεισμού που απαριθμούνται στο άρθρο 57, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ με τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο εν λόγω άρθρο.

Εφόσον απαιτείται από τα κράτη μέλη, τα εν λόγω κριτήρια και κανόνες περιλαμβάνουν επιπλέον τους λόγους αποκλεισμού που απαριθμούνται στο άρθρο 57, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ με τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο εν λόγω άρθρο.

[...]

3. Για τον σκοπό της εφαρμογής των παραγράφων 1 και 2 του παρόντος άρθρου, εφαρμόζονται τα άρθρα 59 έως 61 της οδηγίας 2014/24/ΕΕ.»

Το γερμανικό δίκαιο

- 7 Η οδηγία 2014/24 έχει μεταφερθεί στο γερμανικό δίκαιο με τον Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (νόμο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού, στο εξής: GWB).

- 8 Το άρθρο 124 του GWB προβλέπει τα ακόλουθα:

«(1) Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να αποκλείουν σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας τη συμμετοχή επιχειρήσεως σε διαδικασία συνάψεως συμβάσεως, όταν:

[...]

3. η επιχείρηση διέπραξε, στο πλαίσιο της δραστηριότητάς της, σοβαρό παράπτωμα το οποίο θέτει εν αμφιβόλω την ακεραιότητά της· το άρθρο 123, παράγραφος 3, εφαρμόζεται κατ' αναλογίαν,
4. η αναθέτουσα αρχή διαθέτει επαρκώς εύλογα στοιχεία που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η επιχείρηση συνήψε συμφωνίες με άλλες επιχειρήσεις οι οποίες είχαν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα να δυσχεράνουν, να περιορίσουν ή να στρεβλώσουν τον ανταγωνισμό·

[...]

- 9 Το άρθρο 125 του GWB ορίζει τα εξής:

«(1) Όταν συντρέχει ένας από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 123 ή στο άρθρο 124 λόγους αποκλεισμού, οι αναθέτουσες αρχές δεν αποκλείουν επιχείρηση από τη συμμετοχή σε διαδικασία συνάψεως συμβάσεως, εφόσον η επιχείρηση αυτή αποδείξει ότι:

1. κατέβαλε ή δεσμεύτηκε να καταβάλει αποζημίωση προς αποκατάσταση της προκληθείσας από το ποινικό αδίκημα ή το παράπτωμα ζημίας,
2. διευκρίνισε με ολοκληρωμένο τρόπο τα γεγονότα και τις περιστάσεις μέσω ενεργού συνεργασίας με τις ερευνητικές αρχές και με την αναθέτουσα αρχή, και
3. έλαβε συγκεκριμένα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα καθώς και μέτρα σε επίπεδο προσωπικού κατάλληλα για την αποφυγή περαιτέρω ποινικού αδικήματος ή παραπτώματος.

[...]

- 10 Το άρθρο 126 του GWB έχει ως εξής:

«Εάν επιχείρηση σε σχέση με την οποία συντρέχει λόγος αποκλεισμού δεν έλαβε οποιοδήποτε μέτρο ή δεν έλαβε επαρκή μέτρα αυτοκαθάρσεως κατά την έννοια του άρθρου 125, μπορεί:

1. στην περίπτωση του προβλεπόμενου στο άρθρο 123 λόγου αποκλεισμού, να αποκλειστεί από τη συμμετοχή σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων για μέγιστο διάστημα πέντε ετών, από την ημερομηνία της τελεσίδικης καταδικαστικής αποφάσεως,
2. στην περίπτωση του προβλεπόμενου στο άρθρο 124 λόγου αποκλεισμού, να αποκλειστεί από τη συμμετοχή σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων για μέγιστο διάστημα τριών ετών, από την ημερομηνία του σχετικού γεγονότος.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 11 Αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης της οποίας διάδικοι είναι η Vossloh Laeis και η Stadtwerke München, ως αναθέτουσα αρχή, αποτελεί ο αποκλεισμός της εταιρίας αυτής από το σύστημα προεπιλογής, κατά την έννοια του άρθρου 77 της οδηγίας 2014/25, που έθεσε σε εφαρμογή, κατά το έτος 2011, η εν λόγω αναθέτουσα αρχή, στο πλαίσιο της αναθέσεως δημοσίων συμβάσεων που αφορούν την προμήθεια

στοιχείων για σιδηροδρομικές γραμμές. Το σύστημα προεπιλογής αυτό, του οποίου η ισχύς παρατάθηκε επανειλημμένως, για τελευταία δε φορά στις 22 Δεκεμβρίου 2015, έληξε στα τέλη του 2016.

- 12 Η Vossloh Laeis κατασκευάζει στοιχεία σιδηροδρομικών γραμμών, μεταξύ άλλων σιδηροτροχιές και λοιπά δομικά στοιχεία από χάλυβα, που είναι αναγκαία για τις σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις. Τον Μάρτιο του 2016 η Bundeskartellamt (ομοσπονδιακή υπηρεσία ελέγχου συμπράξεων, Γερμανία) της επέβαλε πρόστιμο λόγω συμμετοχής, έως το έτος 2011, σε συμφωνίες απαγορευόμενες από το δίκαιο των συμπράξεων, οι οποίες αφορούσαν αλλαγές τροχιάς (στο εξής: σύμπραξη στον τομέα των σιδηροδρόμων), εφαρμόζοντας συγχρόνως επ' αυτής κανόνα επιείκειας, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η συνεργασία την οποία προσέφερε η εταιρία αυτή για να συνδράμει την εν λόγω υπηρεσία στη διαπίστωση της συμπαγνιακής της συμπεριφοράς. Η Stadtwerke München, οργανισμός που θα μπορούσε να έχει υποστεί ζημία από τη σύμπραξη στον τομέα των σιδηροδρόμων, άσκησε αγωγή αποζημίωσης κατά της Vossloh Laeis.
- 13 Μετά την υποβολή προσφοράς από την Vossloh Laeis στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας αναθέσεως, η Stadtwerke München, με έγγραφο της 15ης Ιουνίου 2016, διατύπωσε αμφιβολίες ως προς την αξιοπιστία της συγκεκριμένης προσφέρουσας επιχειρήσεως, λόγω της συμμετοχής της στη σύμπραξη στον τομέα των σιδηροδρόμων. Απαντώντας στο έγγραφο αυτό, η Vossloh Laeis εξέθεσε, στις 16 Ιουνίου 2016, τα «μέτρα αυτοκαθάρσεως» τα οποία έλαβε, σε οργανωτικό επίπεδο και σε επίπεδο προσωπικού, προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να επαναληφθούν στο μέλλον παράνομες συμπράξεις και αθέμιτες ανταγωνιστικές πρακτικές. Επιπλέον, η Vossloh Laeis δήλωσε ότι ήταν διατεθειμένη να αποκαταστήσει τη ζημία που προκάλεσε στη Stadtwerke München η παράνομη συμπεριφορά της.
- 14 Εντούτοις, η Vossloh Laeis αρνήθηκε να γνωστοποιήσει στη Stadtwerke München την απόφαση περί επιβολής προστίμου της ομοσπονδιακής υπηρεσίας ελέγχου συμπράξεων, την οποία της είχε ζητήσει η αναθέτουσα αρχή αυτή προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να την εξετάσει και, μέσω της συνεργασίας αυτής, να διευκρινίσει την παράβαση του δικαίου περί συμπράξεων που είχε τελέσει η εν λόγω εταιρία. Συναφώς, η Vossloh Laeis υποστήριξε ότι, κατά την άποψή της, η συνεργασία με την ομοσπονδιακή υπηρεσία ελέγχου συμπράξεων αρκούσε για τους σκοπούς της αυτοκαθάρσεως.
- 15 Η Stadtwerke München, εκτιμώντας ότι οι εξηγήσεις που της παρέσχε η Vossloh Laeis δεν αποδείκνυαν ότι η επιχείρηση αυτή είχε λάβει επαρκή μέτρα, κατά την έννοια του άρθρου 125 του GWB, την ενημέρωσε στις 4 Νοεμβρίου 2016 ότι την απέκλειε οριστικώς, με άμεση ισχύ, από τη σχετική διαδικασία προεπιλογής, δυνάμει του άρθρου 124, παράγραφος 1, σημεία 3 και 4, του GWB.
- 16 Η Vossloh Laeis προσέφυγε, στις 17 Νοεμβρίου 2016, κατά της αποφάσεως περί αποκλεισμού της ενώπιον του Vergabekammer Südbayern (πρωτοβάθμιου οργάνου επιλύσεως διαφορών από διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων της Νότιας Βαυαρίας, Γερμανία). Φρονεί ότι η αναθέτουσα αρχή ερμήνευσε εσφαλμένα το άρθρο 125, παράγραφος 1, σημεία 1 και 2, του GWB και ότι δεν αιτιολόγησε επαρκώς την απόφαση αυτή, διότι το άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24 απλώς προβλέπει συνεργασία με τις ερευνητικές αρχές και όχι με την αναθέτουσα αρχή. Επιπλέον, κατά το άρθρο 126, σημείο 2, του GWB, ο αποκλεισμός από διαδικασία

συνάψεως δημόσιας συμβάσεως είναι δυνατός μόνο εντός των τριών ετών που έπονται των πραγματικών περιστατικών τα οποία στοιχειοθετούν ορισμένο λόγο αποκλεισμού. Εν προκειμένω, όμως, η επέλευση των επίμαχων πραγματικών περιστατικών είναι προγενέστερη της τριετίας που προηγείται του εν λόγω αποκλεισμού.

- 17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Vergabekammer Südbayern (πρωτοβάθμιο όργανο επιλύσεως διαφορών από διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων της Νότιας Βαυαρίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Συνάδει με τις διατάξεις του άρθρου 80 της οδηγίας 2014/25/ΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφος 6, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ, νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους δυνάμει της οποίας προϋπόθεση για την επιτυχή αυτοκάθαρση (self-cleaning) οικονομικού φορέα είναι να διευκρινίσει με ολοκληρωμένο τρόπο τα γεγονότα και τις περιστάσεις που συνδέονται με ποινικό αδίκημα ή με παράπτωμα και τις τυχόν ζημίες που προκλήθηκαν εξ αυτών, μέσω ενεργού συνεργασίας όχι μόνο με τις ερευνητικές αρχές αλλά και με την αναθέτουσα αρχή;
- 2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: Έχει, στο ίδιο πλαίσιο, το άρθρο 57, παράγραφος 6, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ την έννοια ότι ο οικείος οικονομικός φορέας, για την επιτυχή εφαρμογή μέτρων αυτοκαθάρσεως, οφείλει, σε κάθε περίπτωση, να διευκρινίσει στην αναθέτουσα αρχή τα γεγονότα κατά τρόπο που να παρέχει σε αυτήν τη δυνατότητα να εκτιμήσει αν τα ληφθέντα μέτρα αυτοκαθάρσεως (τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, μέτρα σε επίπεδο προσωπικού, καθώς και αποζημίωση για τις προκληθείσες ζημίες) είναι προσήκοντα και επαρκή;
- 3) Όσον αφορά τους προαιρετικούς λόγους αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 57, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ, η κατά το άρθρο 57, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ μέγιστη επιτρεπόμενη περίοδος αποκλεισμού από διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων ανέρχεται σε τρία έτη από την ημερομηνία επελεύσεως του σχετικού γεγονότος. Πρέπει για την ερμηνεία του όρου “σχετικό γεγονός” να ληφθεί υπόψη το χρονικό σημείο κατά το οποίο επήλθε ο σχετικός λόγος αποκλεισμού του άρθρου 57, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ, ή το χρονικό σημείο κατά το οποίο η αναθέτουσα αρχή έλαβε γνώση της συνδρομής του λόγου αποκλεισμού βάσει ασφαλών και αξιόπιστων στοιχείων;
- 4) Με βάση τα ανωτέρω, όταν συντρέχει ο διαλαμβανόμενος στο άρθρο 57, παράγραφος 4, στοιχείο δ', της οδηγίας 2014/24/ΕΕ λόγος αποκλεισμού, λόγω συμμετοχής του εμπλεκόμενου οικονομικού φορέα σε σύμπραξη επιχειρήσεων, ως “σχετικό γεγονός” κατά την έννοια του άρθρου 57, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ νοείται ο τερματισμός της συμμετοχής στη σύμπραξη ή η περιέλευση της συμμετοχής αυτής στη γνώση της αναθέτουσας αρχής βάσει ασφαλών και αξιόπιστων στοιχείων;»

Επί του πρώτου και του δευτέρου ερωτήματος

- 18 Με το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 80 της οδηγίας 2014/25, σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου που απαιτεί από οικονομικό φορέα ο οποίος επιθυμεί να αποδείξει την αξιοπιστία του, παρά τη συνδρομή σχετικού λόγου αποκλεισμού, να διευκρινίσει με ολοκληρωμένο τρόπο τα γεγονότα και τις περιστάσεις που συνδέονται με το διαπραχθέν ποινικό αδίκημα ή παράπτωμα, συνεργαζόμενος ενεργά όχι μόνο με την ερευνητική αρχή, αλλά και με την αναθέτουσα αρχή, προκειμένου να αποδείξει την αποκατάσταση της αξιοπιστίας του.
- 19 Το άρθρο 57 της οδηγίας 2014/24, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 80 της οδηγίας 2014/25, επιβάλλει ή παρέχει την ευχέρεια στην αναθέτουσα αρχή να αποκλείει έναν οικονομικό φορέα από τη συμμετοχή σε διαδικασία συνάψεως δημόσιας συμβάσεως σε περίπτωση συνδρομής ενός από τους λόγους αποκλεισμού που απαριθμούνται στις παραγράφους 1, 2 και 4 του άρθρου αυτού.
- 20 Κατά το γράμμα της παραγράφου 6, δεύτερο εδάφιο, του άρθρου 57 της οδηγίας 2014/24, ο οικονομικός φορέας που επιθυμεί να αποδείξει την αξιοπιστία του, παρά τη συνδρομή σχετικού λόγου αποκλεισμού διαλαμβανόμενου στις παραγράφους 1 και 4 του άρθρου αυτού, αποδεικνύει ότι έχει καταβάλει ή έχει δεσμευθεί να καταβάλει αποζημίωση για τυχόν ζημίες που προκλήθηκαν από το ποινικό αδίκημα ή το παράπτωμα, ότι έχει διευκρινίσει τα γεγονότα και τις περιστάσεις με ολοκληρωμένο τρόπο, μέσω ενεργού συνεργασίας με τις ερευνητικές αρχές, και ότι έχει λάβει συγκεκριμένα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα καθώς και μέτρα σε επίπεδο προσωπικού κατάλληλα για την αποφυγή περαιτέρω ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων.
- 21 Όσον αφορά το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται η διάταξη αυτή, πρέπει, πρώτον, να επισημανθεί ότι, κατά το άρθρο 57, παράγραφος 6, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24, αν τα αποδεικτικά στοιχεία που έχει προσκομίσει ο οικονομικός φορέας κριθούν επαρκή βάσει των σχετικών κανόνων του εθνικού δικαίου, ο φορέας αυτός δεν αποκλείεται από τη διαδικασία συνάψεως συμβάσεως. Αντιθέτως, δυνάμει του άρθρου 57, παράγραφος 6, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής, σε περίπτωση που τα ληφθέντα μέτρα κριθούν ανεπαρκή, γνωστοποιείται στον οικονομικό φορέα το σκεπτικό της σχετικής αποφάσεως.
- 22 Δεύτερον, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 102 της οδηγίας 2014/24, όταν ένας οικονομικός φορέας έχει λάβει μέτρα συμμορφώσεως με σκοπό την άρση των συνεπειών τυχόν ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων και την αποτελεσματική αποτροπή τυχόν επαναλήψεώς τους στο μέλλον, τα οποία παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις, ο οικονομικός φορέας αυτός δεν θα πρέπει πλέον να αποκλείεται γι' αυτόν και μόνο τον λόγο. Κατά την αιτιολογική σκέψη αυτή, οι οικονομικοί φορείς θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν να εξετάζονται τα μέτρα συμμορφώσεως που λαμβάνουν με σκοπό την πιθανή συμμετοχή τους στη διαδικασία συνάψεως συμβάσεως. Επίσης, στην ίδια αιτιολογική σκέψη διευκρινίζεται ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τους ακριβείς διαδικαστικούς και ουσιαστικούς όρους που θα ισχύουν σε τέτοιες περιπτώσεις και ότι θα πρέπει ειδικότερα να έχουν την ελευθερία να αποφασίζουν αν επιθυμούν να επιτρέπουν στις επιμέρους αναθέτουσες αρχές να προβαίνουν οι ίδιες στις σχετικές αξιολογήσεις ή να αναθέτουν το καθήκον αυτό σε άλλες αρχές, σε κεντρικό ή μη επίπεδο.

- 23 Επομένως, η λήψη των μέτρων που μνημονεύονται στο άρθρο 57, παράγραφος 6, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24, μεταξύ των οποίων, ιδίως, η συνεργασία με τις ερευνητικές αρχές, πρέπει να αποδεικνύεται, αναλόγως των όσων προβλέπει η εθνική νομοθεσία, στο πλαίσιο της σχέσεως με την ίδια αναθέτουσα αρχή η οποία αποφασίζει τον αποκλεισμό βάσει του άρθρου 57 της οδηγίας αυτής. Ειδικότερα, όταν τα κράτη μέλη επιτρέπουν στην αναθέτουσα αρχή να προβαίνει η ίδια στις σχετικές αξιολογήσεις, στην αρχή αυτή εναπόκειται να εκτιμά όχι μόνο αν συντρέχει λόγος αποκλεισμού ορισμένου οικονομικού φορέα, αλλά και αν, ενδεχομένως, ο οικονομικός φορέας αυτός έχει πράγματι αποκαταστήσει την αξιοπιστία του.
- 24 Για την εξακρίβωση της συνδρομής ορισμένων λόγων αποκλεισμού, οι αναθέτουσες αρχές είναι δυνατόν, υπό συγκεκριμένες περιστάσεις, να διενεργούν έρευνες και επαληθεύσεις. Ειδικότερα, δυνάμει του άρθρου 57, παράγραφος 4, στοιχείο α', της οδηγίας 2014/24, η αναθέτουσα αρχή δύναται να αποδείξει, «με κατάλληλα μέσα», ότι ένας οικονομικός φορέας έχει αθετήσει τις ισχύουσες υποχρεώσεις του στους τομείς του περιβαλλοντικού, κοινωνικοασφαλιστικού και εργατικού δικαίου, οι οποίες έχουν θεσπισθεί με το δίκαιο της Ένωσης, το εθνικό δίκαιο, συλλογικές συμβάσεις ή διεθνείς διατάξεις περιβαλλοντικού, κοινωνικοασφαλιστικού και εργατικού δικαίου. Ομοίως, κατά το άρθρο 57, παράγραφος 4, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/24, η αναθέτουσα αρχή δύναται να αποδείξει, «με κατάλληλα μέσα», ότι ο οικονομικός φορέας έχει διαπράξει σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα, το οποίο θέτει εν αμφιβόλω την ακεραιότητά του. Η επαλήθευση εκ μέρους της αναθέτουσας αρχής μπορεί επίσης να καταστεί αναγκαία, επί παραδείγματι, για τη διαπίστωση της συνδρομής μιας εκ των περιπτώσεων αποκλεισμού που προβλέπει το άρθρο 57, παράγραφος 4, στοιχεία ζ' και θ', της οδηγίας αυτής.
- 25 Τούτων λεχθέντων, σε περιπτώσεις όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, στις οποίες υφίσταται ειδική διαδικασία ρυθμιζόμενη από το δίκαιο της Ένωσης ή από το εθνικό δίκαιο για τη δίωξη ορισμένων αδικημάτων και στις οποίες συγκεκριμένοι φορείς είναι αρμόδιοι για τη διεξαγωγή των σχετικών ερευνών, η αναθέτουσα αρχή οφείλει, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως των προσκομιζόμενων αποδεικτικών στοιχείων, να στηρίζεται καταρχήν στα πορίσματα μιας τέτοιας διαδικασίας.
- 26 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα καθήκοντα που ασκούν αντιστοίχως, αφενός, οι αναθέτουσες αρχές και, αφετέρου, οι ερευνητικές αρχές. Ενώ οι δεύτερες έχουν ως αποστολή να αποφαίνονται επί της ευθύνης ορισμένων φορέων για τη διάπραξη παραβάσεως κανόνα δικαίου, διαπιστώνοντας με αμεροληψία το υποστατό των πραγματικών περιστατικών που ενδέχεται να συνιστούν τέτοια παράβαση, καθώς και να επιβάλλουν κυρώσεις για παράνομες πράξεις που τέλεσαν κατά το παρελθόν οι φορείς αυτοί, οι αναθέτουσες αρχές οφείλουν να αξιολογούν τους κινδύνους που θα μπορούσαν να διατρέξουν στην περίπτωση που αναθέσουν ορισμένη σύμβαση σε προσφέροντα του οποίου η ακεραιότητα ή η αξιοπιστία είναι αμφίβολη.
- 27 Επομένως, όπως παρατήρησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η διευκρίνιση των γεγονότων και των περιστάσεων από τις ερευνητικές αρχές, κατά την έννοια του άρθρου 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24, δεν επιδιώκει τον ίδιο σκοπό με εκείνον τον οποίο επιδιώκει η εξέταση της αξιοπιστίας του οικονομικού φορέα που έχει λάβει μέτρα προβλεπόμενα από τη διάταξη αυτή και που οφείλει να παράσχει στην αναθέτουσα αρχή τα αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι τα εν λόγω μέτρα είναι επαρκή προκειμένου να γίνει δεκτή η συμμετοχή του στη διαδικασία

συνάψεως συμβάσεως. Επομένως, εφόσον τα καθήκοντα που ασκούν αντιστοίχως η αναθέτουσα αρχή και οι ερευνητικές αρχές το απαιτούν και στο μέτρο αυτό, ο οικονομικός φορέας που επιθυμεί να αποδείξει την αξιοπιστία του παρά τη συνδρομή σχετικού λόγου αποκλεισμού πρέπει να συνεργάζεται αποτελεσματικώς με τις αρχές στις οποίες έχουν ανατεθεί τα καθήκοντα αυτά, είτε πρόκειται για την αναθέτουσα αρχή είτε για την ερευνητική αρχή.

- 28 Εντούτοις, η συνεργασία αυτή με την αναθέτουσα αρχή πρέπει να περιορίζεται στα μέτρα που είναι απολύτως αναγκαία για την αποτελεσματική επίτευξη του σκοπού τον οποίο επιδιώκει η εξέταση της αξιοπιστίας του οικονομικού φορέα, περί της οποίας γίνεται λόγος στο άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24.
- 29 Ειδικότερα, σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, ο προσφέρων υποχρεούται, μεταξύ άλλων, να αποδείξει ότι έχει διευκρινίσει με ολοκληρωμένο τρόπο τα γεγονότα και τις περιστάσεις της συμπράξεως στην οποία μετείχε, συνεργαζόμενος ενεργά με την αρχή ανταγωνισμού που είναι επιφορτισμένη με τη διερεύνηση των σχετικών πραγματικών περιστατικών.
- 30 Συναφώς, επισημαίνεται ότι η αναθέτουσα αρχή πρέπει να είναι σε θέση να ζητήσει από οικονομικό φορέα ως προς τον οποίο έχει διαπιστωθεί ότι έχει παραβιάσει το δίκαιο του ανταγωνισμού να προσκομίσει την απόφαση της αρχής ανταγωνισμού που τον αφορά. Το γεγονός ότι η γνωστοποίηση τέτοιου εγγράφου θα μπορούσε να διευκολύνει την άσκηση αγωγής αστικής ευθύνης από την αναθέτουσα αρχή κατά του εν λόγω οικονομικού φορέα δεν είναι ικανό να κλονίσει τη διαπίστωση αυτή. Πράγματι, υπενθυμίζεται ότι, μεταξύ των μέτρων που οφείλει να λάβει οικονομικός φορέας προκειμένου να αποδείξει την αξιοπιστία του, περιλαμβάνεται η απόδειξη του ότι έχει καταβάλει ή έχει δεσμευθεί να καταβάλει αποζημίωση για την αποκατάσταση κάθε ζημίας που τυχόν προκλήθηκε από το ποινικό αδίκημα ή το παράπτωμα το οποίο διέπραξε.
- 31 Επιπλέον, επισημαίνεται ότι, καταρχήν, η γνωστοποίηση στην αναθέτουσα αρχή της αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται μεν η εκ μέρους του προσφέροντος παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού, πλην όμως εφαρμόζεται επ' αυτού κανόνας επιείκειας για τον λόγο ότι συνεργάστηκε με την αρχή ανταγωνισμού, αρκεί προκειμένου να αποδειχθεί στην αναθέτουσα αρχή ότι ο οικονομικός φορέας αυτός διευκρίνισε με ολοκληρωμένο τρόπο τα γεγονότα και τις περιστάσεις, συνεργαζόμενος με την αρχή αυτή, πράγμα το οποίο εναπόκειται πάντως στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 32 Εξάλλου, στο μέτρο που η αναθέτουσα αρχή δύναται επίσης να ζητήσει από τον οικονομικό φορέα την προσκόμιση των αποδεικτικών στοιχείων που αφορούν τα ληφθέντα από αυτόν μέτρα τα οποία είναι ικανά να αποτρέψουν την επανάληψη των διαπιστωθέντων αδικημάτων στο μέλλον, επισημαίνεται ότι η αναθέτουσα αρχή μπορεί να απαιτήσει από τον οικονομικό φορέα αυτόν να παράσχει πραγματικά στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι τα μέτρα που επικαλείται είναι πράγματι κατάλληλα για την αποτροπή της επαναλήψεως της προσαπτόμενης συμπεριφοράς στο μέλλον, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων περιστάσεων υπό τις οποίες τελέστηκαν τα εν λόγω ποινικά αδικήματα. Το γεγονός ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που οφείλει να προσκομίσει συναφώς ο οικονομικός φορέας έχουν ήδη ζητηθεί από την αρχή ανταγωνισμού, στο πλαίσιο της έρευνάς της, δεν δικαιολογεί αφ' εαυτού την απαλλαγή του οικονομικού φορέα αυτού από την υποχρέωση παροχής των στοιχείων

αυτών στην αναθέτουσα αρχή, εκτός εάν τα γεγονότα ή οι περιστάσεις, των οποίων ζητείται η απόδειξη, προκύπτουν κατά τρόπο αρκούντως σαφή από άλλα έγγραφα που έχει υποβάλει ο οικονομικός φορέας και, ιδίως, από την απόφαση με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού.

- 33 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 80 της οδηγίας 2014/25, σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου που απαιτεί από οικονομικό φορέα ο οποίος επιθυμεί να αποδείξει την αξιοπιστία του, παρά τη συνδρομή σχετικού λόγου αποκλεισμού, να διευκρινίσει με ολοκληρωμένο τρόπο τα γεγονότα και τις περιστάσεις που συνδέονται με το διαπραχθέν ποινικό αδίκημα ή παράπτωμα, συνεργαζόμενος ενεργά όχι μόνο με την ερευνητική αρχή, αλλά και με την αναθέτουσα αρχή, στο πλαίσιο των δικών της καθηκόντων, προκειμένου να αποδείξει την αποκατάσταση της αξιοπιστίας του, υπό τον όρο ότι η συνεργασία αυτή περιορίζεται στα μέτρα που είναι απολύτως αναγκαία για την εξέταση αυτή.

Επί του τρίτου και τέταρτου ερωτήματος

- 34 Με το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 57, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/24 έχει την έννοια ότι, όταν ένας οικονομικός φορέας έχει επιδείξει συμπεριφορά εμπύπτουσα στον λόγο αποκλεισμού του άρθρου 57, παράγραφος 4, στοιχείο δ', της οδηγίας αυτής, για την οποία επιβλήθηκε κύρωση από αρμόδια αρχή, η μέγιστη διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού πρέπει να υπολογίζεται με αφετηρία την ημερομηνία της απόφασης της αρχής αυτής.
- 35 Σύμφωνα με τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής απόφασης, η ομοσπονδιακή υπηρεσία ελέγχου συμπράξεων επέβαλε στη Vossloh Laeis κύρωση λόγω συμμετοχής της, έως το 2011, σε συμφωνίες με σκοπό τη στρέβλωση του ανταγωνισμού, στο πλαίσιο της συμπράξεως στον τομέα των σιδηροδρόμων. Η επιχείρηση αυτή υποστηρίζει ότι το «σχετικό γεγονός» κατά την έννοια του άρθρου 57, παράγραφος 7, της εν λόγω οδηγίας, με αφετηρία το οποίο υπολογίζεται η μέγιστη διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού, συνίσταται στον τερματισμό της συμμετοχής στη σύμπραξη. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το σημείο της αιτιολογικής εκθέσεως του GWB που αναφέρεται στο άρθρο 126 του νόμου αυτού, με το οποίο έχει μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο το εν λόγω άρθρο 57, παράγραφος 7, θα μπορούσε να στηρίξει την άποψη ότι το σχετικό γεγονός συνίσταται στην απόφαση της αρμόδιας για τον ανταγωνισμό αρχής.
- 36 Καταρχάς, κατά το άρθρο 57, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/24, τα κράτη μέλη καθορίζουν τη μέγιστη διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού σε περίπτωση που ο οικονομικός φορέας δεν έχει λάβει μέτρα για να αποδείξει την αξιοπιστία του, όπως αυτά ορίζονται στην παράγραφο 6, η διάρκεια δε αυτή της περιόδου αποκλεισμού, εφόσον δεν έχει καθοριστεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση, δεν υπερβαίνει, όσον αφορά τις περιπτώσεις αποκλεισμού που διαλαμβάνονται στο άρθρο 57, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής, τα τρία έτη από την ημερομηνία του σχετικού γεγονότος.

- 37 Μολονότι η παράγραφος 7 του άρθρου 57 της οδηγίας 2014/24 δεν διευκρινίζει περαιτέρω τη φύση του «σχετικού γεγονότος» ούτε, μεταξύ άλλων, το χρονικό σημείο επελεύσεως του γεγονότος αυτού, επισημαίνεται ότι η διάταξη αυτή προβλέπει, για τους υποχρεωτικούς λόγους αποκλεισμού που απαριθμούνται στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού και εφόσον η διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού δεν έχει καθορισθεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση, ότι η χρονική περίοδος των πέντε ετών πρέπει να υπολογίζεται με αφετηρία την ημερομηνία της καταδίκης με την τελεσίδικη δικαστική απόφαση αυτή, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ημερομηνία επελεύσεως των πραγματικών περιστατικών λόγω των οποίων επιβλήθηκε η καταδίκη αυτή. Επομένως, όσον αφορά αυτούς τους λόγους αποκλεισμού, η εν λόγω χρονική περίοδος υπολογίζεται με αφετηρία μια ημερομηνία η οποία, σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι μεταγενέστερη της επελεύσεως των πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν το σχετικό ποινικό αδίκημα.
- 38 Εν προκειμένω, για τη συμπεριφορά που εμπίπτει στον σχετικό λόγο αποκλεισμού επιβλήθηκε κύρωση με απόφαση της αρμόδιας αρχής, στο πλαίσιο διαδικασίας που ρυθμίζεται από το δίκαιο της Ένωσης ή από το εθνικό δίκαιο και που αποσκοπεί στη διαπίστωση συμπεριφοράς που συνιστά παράβαση ορισμένου κανόνα δικαίου. Σε αυτή την περίπτωση, για λόγους συνοχής με τον τρόπο υπολογισμό της χρονικής περιόδου η οποία προβλέπεται για τους υποχρεωτικούς λόγους αποκλεισμού, αλλά επίσης για λόγους προβλεψιμότητας και ασφάλειας δικαίου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η περίοδος των τριών ετών κατά το άρθρο 57, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/24 υπολογίζεται με αφετηρία την ημερομηνία της αποφάσεως αυτής.
- 39 Η λύση αυτή παρίσταται κατά μείζονα λόγο δικαιολογημένη δεδομένου ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 83 έως 85 των προτάσεών του, η ύπαρξη συμπεριφορών περιοριστικών του ανταγωνισμού μπορεί να θεωρηθεί αποδεδειγμένη μόνο μετά την έκδοση τέτοιας αποφάσεως, με την οποία τα πραγματικά περιστατικά χαρακτηρίζονται νομικώς ως παραβατική συμπεριφορά.
- 40 Εξάλλου, όπως υπογράμμισε η Επιτροπή, ο ενδιαφερόμενος οικονομικός φορέας διατηρεί την ευχέρεια, κατά την περίοδο αυτή, να λάβει μέτρα τα οποία διαλαμβάνονται στο άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24, προκειμένου να αποδείξει την αξιοπιστία του, αν παρά τούτα επιθυμεί να μετάσχει σε διαδικασία συνάψεως δημόσιας συμβάσεως.
- 41 Κατά συνέπεια, η διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού πρέπει να υπολογίζεται με αφετηρία όχι τη συμμετοχή στη σύμπραξη, αλλά την ημερομηνία κατά την οποία η αρμόδια αρχή διαπίστωσε ότι η επίμαχη συμπεριφορά είναι παραβατική.
- 42 Επομένως, στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 57, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/24 έχει την έννοια ότι, όταν ένας οικονομικός φορέας έχει επιδείξει συμπεριφορά εμπίπτουσα στον λόγο αποκλεισμού του άρθρου 57, παράγραφος 4, στοιχείο δ', της οδηγίας αυτής, για την οποία επιβλήθηκε κύρωση από αρμόδια αρχή, η μέγιστη διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού πρέπει να υπολογίζεται με αφετηρία την ημερομηνία της αποφάσεως της αρχής αυτής.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 43 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 80 της οδηγίας 2014/25/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων φορέων που δραστηριοποιούνται στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών και την κατάργηση της οδηγίας 2004/17/ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου που απαιτεί από οικονομικό φορέα ο οποίος επιθυμεί να αποδείξει την αξιοπιστία του, παρά τη συνδρομή σχετικού λόγου αποκλεισμού, να διευκρινίσει με ολοκληρωμένο τρόπο τα γεγονότα και τις περιστάσεις που συνδέονται με το διαπραχθέν ποινικό αδίκημα ή παράπτωμα, συνεργαζόμενος ενεργά όχι μόνο με την ερευνητική αρχή, αλλά και με την αναθέτουσα αρχή, στο πλαίσιο των δικών της καθηκόντων, προκειμένου να αποδείξει την αποκατάσταση της αξιοπιστίας του, υπό τον όρο ότι η συνεργασία αυτή περιορίζεται στα μέτρα που είναι απολύτως αναγκαία για την εξέταση αυτή.
- 2) Το άρθρο 57, παράγραφος 7, της οδηγίας 2014/24 έχει την έννοια ότι, όταν ένας οικονομικός φορέας έχει επιδείξει συμπεριφορά εμπίπτουσα στον λόγο αποκλεισμού του άρθρου 57, παράγραφος 4, στοιχείο δ', της οδηγίας αυτής, για την οποία επιβλήθηκε κύρωση από αρμόδια αρχή, η μέγιστη διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού πρέπει να υπολογίζεται με αφετηρία την ημερομηνία της απόφασής της αρχής αυτής.

(υπογραφές)

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.